

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO: 471
İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAK. YAYIN NO: 384

PATENT VE LİSANS (Patent, Marka, Know-how) SÖZLEŞMESİ HUKUKU

Prof.Dr. Ali Salt YÜKSEL

MARMARA YÜNİVERSİTESİ YAYIN NO: 471
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ YAYIN NO: 384

**PATENT VE
LİSANS**
(Patent, Marka, Know-How)
**SÖZLEŞMESİ
HUKUKU**

Prof.Dr. Ali Sait YÜKSEL

İstanbul - 1989

ISBN 975 - 400 - 015 - 8

**Marmara Üniversitesi
Teknik Eğitim Fakültesi
Döner Sermaye İşletmesi
Matbaa Biriminde Basılmıştır.**

Ülkü'me ve Aslı'ma
armağandır

İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ	IX

BİRİNCİ BÖLÜM	1-4
----------------------------	-----

PATENT HUKUKU VE TEKNOLOJİ ÜRETİMİ

I. Kavramlar	1
II. Patent türleri	1
II.1 . Temel patent	1
II.2 . Ek patent	2
II.3 . Geliştirme (düzeltme) patenti	2
III. Buluş hukukunun felsefesi ve teknoloji üretimi	2

İKİNCİ BÖLÜM	5-10
---------------------------	------

PATENT HUKUKU TARİHÇESİ VE ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR

I. Patent hukuku tarihçesi	5
II. Uluslararası patent antlaşmaları	6

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	11-18
---------------------------	-------

PATENTE BAĞLANACAK VE BAĞLANMAYACAK BULUŞLAR, TÜRLERİ VE BULUŞ HAKKI

I. Buluş kavramı ve hakkın kapsamı	11
II. Buluş türleri	12
III. Buluş hakkının korunması	14
IV. Patente bağlanamayan buluşlar	14

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	19-36
-----------------------------	-------

PATENT İSTEME HAKKI VE PATENT VERİLMESİ

I. Patent isteme hakkı	19
I.1. Patent isteme hakkına sahibolanlar	19
I.2. Çalışanların buluşları	20
II. Patent verilmesi	22
II.1. Patente bağlanma koşulları	22
II.1.1. Yenilik	22
II.1.1.1. Önceki yayın	24
II.1.1.2. Önceki kullanım	25
II.1.2. Buluşun sanayide uygulanabilir olması	26
II.1.3. Türkiye uygulamasında yenilik incelemesi	27

BEŞİNCİ BÖLÜM 37-40
BAŞVURUDA ÖNCELİK VE YASA DIŞI ELE GEÇİRME
SORUNU

- I. Başvuruda öncelik koşulları 37
II. Buluşların yasa dışı olarak ele geçirilmeleri 39

ALTINCI BÖLÜM 41-50
SINAI MÜLKİYET DAİRESİNE BAŞVURU

- I. Sınai Mülkiyet Dairesi'nin örgüt yapısı 41
II. Başvuru koşulları 42
II.1. Eklenecek belgeler 43
II.2. Eksik belge için ek süre sorunu 47
III. Başvuran ve buluşu yapan 49
IV. Başvuruyu değiştirme ve geri alma 49
V. Başvurunun incelenmesi 49

YEDİNCİ BÖLÜM 51-55

PATENT VERME KARARI

- I. Kararın biçimi ve içeriği 51
II. Patent verilmesi 51
III. Patentin ilânı 53
IV. Gizli patentler 54

SEKİZİNCİ BÖLÜM 57-65

PATENTTEN DOĞAN HAK (Patent hakkı), İPTALİ
VE SONA ERMESİ

- I. Patent hakkının içeriği 57
II. Korumanın kapsamı 57
III. Patentin iptali 58
IV. Patentin sona ermesi 63
IV. 1. Sürenin dolması 63
IV. 2. Yıllık harcın ödenmemesi 64
IV. 3. Vazgeçme ile sona erme 64
IV. 4. Geri alma yoluyla sona erme 64

DOKUZUNCU BÖLÜM 67-71

PATENT HAKKININ İHLALİNE KARŞI DAVALAR

- I. Hukuk Davaları 67
I.1. Tecavüzün kaldırılması ve önlenmesi davaları 67
I.2. Tazminat davası 67
I.3. Tecavüze araç olan üretici gereç ve makinaların patent sahibine verilmesi 68
II. Ceza davaları 71

IV

ONUNCU BÖLÜM	73-74
FAYDALI MODELLER; SINAİ RESİM VE MODELLER	
I. Sınai resimler	73
II. Sınai modeller	73
ONBİRİNCİ BÖLÜM	75-123
LİSANS SÖZLEŞMESİ	
I. Patent ve Know-How kavramları ve yasal dayanak	75
II. Teknoloji transferinin başkaca araçları	77
III. Lisans sözleşmesinin hukuki niteliği	79
IV. Lisans sözleşmesinin kapsamı ve biçimi	83
V. Lisans sözleşmesi türleri	85
VI. Marka lisansının bazı özellikleri	89
VII. Genel olarak sınai hakların şirketlere sermaye olarak konulmaları	91
VIII. Lisans sözleşmesinin teşçili	94
IX. Sözleşme tarafları	95
IX. 1. Lisans alanın yükümlülükleri	96
a) Bedelin ödenmesi	96
b) Kullanım yükümlülüğü	105
c) Lisans alanın yan yükümlülükleri	105
IX. 2. Lisans verenin yükümlülükleri	106
a) Kullanımı ve kullanımın devamını sağlama yükümlülüğü	106
b) Patent hakkından vazgeçilmemesi yükümlülüğü	107
c) Lisans verenin yan yükümlülükleri	108
IX. 3. Lisans verenin sorumlulukları	109
a) Hukuki ayıplardan sorumluluk	109
b) Maddi ayıplardan sorumluluk	111
Patentin zararlı yan etkilerinden sorumluluk	111
IX. 4. Zorunlu lisans ve "re'sen lisans"	112
X. Lisans alanın patentle ilgili davalar bakımından durumu	115
XI. Sözleşmenin sona ermesi	116
XII. AET kartel hukuku ve lisans sözleşmeleri	117
XIII. Uygulanacak Hukuk.....	123
KAYNAKLAR	125
EKLER	129
KURZE INHALTSANGABE	179
SUMMARY	181
PROF.DR. ALİ SAİT YÜKSEL'İN YAYINLARI LİSTESİ	183

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser
AT	: Avrupa Toplulukları
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman MK.)
BGE	: Entscheidungen des Bundesgerichtshofes (İsviçre Federal mahkemesi kararları)
BGH	: Bundesgerichtshof (Federal Alman Yargıtayı)
BK	: (Türk) Borçlar Kanunu
CMUK	: Ceza muhakemeleri usulü kanunu
D.	: (Yargıtay, Danıştay) Daire (si)
Dan.	: Danıştay
Der.	: Dergisi
E.	: Esas (Mahkeme dosya kayıt No.)
EPÜ	: Europaisches Patentübereinkommen (AT Patent antlaşması)
EuGH	: Europaisches Gerichtshof (AT Adalet Divanı)
FSEK	: Fikir ve San'at eserleri kanunu
GRUR	: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (dergisi)
GWB	: Gesetz gegen Wettbewerbsbeschaenkungen (Alman rekabet sınırlamalarına karşı kanunu)
HMUK	: Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu
HD.	: (Yargıtay) Hukuk Dairesi
İBK	: İhtira Beratları Kanunu
İcİfK	: İcra ve İflas Kanunu
İçt. Bir. Kr.	: (Yargıtay, Danıştay) İçtihatları Birleştirme Kararı
K. (Kr.)	: Karar
PatG	: Patentgesetz (Alman Patent kanunu)
PK Tas.	: (Kadük kalmış olan) Patent Kanun Taslağı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
Yg.	: Yargıtay
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi

ÖNSÖZ

110 yaşını tamamlamış bulunan, Türkiye'deki patent mevzuatının yenilenmesi için değişik zamanlarda (özellikle 1928, 1952 ve 1979'da) çabalar gösterilmiştir. Ne var ki, bütün eleştirilere ve yetersizliklerine rağmen, mevzuatı yenileme doğrultusundaki girişimlerden bu güne dek bir sonuç alınamamıştır.

Modern patent mevzuatına olan gereksinim, aslında o ülkede sanayileşmenin en azından kalkış dönemini tamamlayarak belirli aşamaya ulaşmasından sonra ancak kendisini duyurabilmektedir. Bizde de bir bakıma ciddi bir patent mevzuatını ortaya koymanın ekonomik varsayımları belki 1960'lı yıllardan sonra oluşmağa başlamıştır. O zamana kadar aslında Türk patent mevzuatı, yerli kuruluşların fazlaca ilgisini de çekmemiştir. Ancak, anılan dönemlerden sonradır ki, patent mevzuatını modernize etmenin teknoloji gelişimine de katkısı bulunabileceği farkedilmiştir.

Artık bu aşamadan sonra, ekonominin iyice varlığını duyuran bu gereksiniminin karşılanmasının daha fazla ertelenebilmesi kolay olmayacaktır. Öte yandan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile yapılan son" uluslararası antlaşma" ile hükümet de bu doğrultuda bir yüklenim altına girmiştir. Bununla ilgili "Sınai Mülkiyet Dairesi'nin modernizasyonu" başlıklı proje çerçevesinde aynen şu yükümlülük öngörülmüştür:

"Hükümetin kalkınma hedefi, ülkenin teknolojik ve sınai kalkınmasını ilerletmektir. Hükümet bu hedefe ulaşmak için yeni servisler tesis ederek veya yeni ve islah edilmiş sınai mülkiyet kanunlarını yürürlüğe koyarak Türkiye'deki yaratıcılığı ve buluş faaliyetini artırmayı veya teşvik etmeyi, teknoloji tedarikinde Türk sınai teşebbüslerinin müzakere kabiliyetini desteklemeyi ve hükümet kuruluşlarının, araştırma enstitülerinin, kanunun (1) ve sanayi'nin yararları için teknolojik bilginin en iyi şekilde kullanımını artırmayı üstlenecektir." (2)

(1) (Kamu'nun) olması gerekir. RG'de gerçi kelime aynen böyle yayınlanmışsa da, antlaşmanın yine RG'de yayınlanan İngilizce metnindeki karşılığı "benefit of .. the public.."dir .

(2) Milletlerarası Antlaşma-Karar: 87/11671, RG. 19472/27.5.1987.

Bu proje ile Sınai Mülkiyet Dairesi'nin patent tasnif kapasitesinin geliştirilmesi, "kompüterize edilmiş patent ve marka katalogu sisteminin kurulması" plânlanmış bulunmaktadır.

Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusu yapmış bir ülke için; patent ve markalarla görevli dairemizin bu günkü uygulaması; yalnız teknik imkân ve örgütlenme değil, zihniyet yönünden de tümüyle ivedi olarak islah edilmeğe muhtaç durumdadır.

Kitap, Hukuk Fakültemizde ilk kez 1987 yılında konulan sınai mülkiyet hukuku dersi öğrencilerimiz için hazırlanmıştır. Fakat özellikle serbest ticaret bölgelerinin giderek etkinlik kazanması ve yabancı sermayenin -örneğine az rastlanır bir biçimde- Türk mevzuatınca özendirilmesi gerçeği de göz önünde tutulunca, Türk yayın hayatında boşluğu duyulan -ve uzun yıllardır uygulaması içinde bulunduğum- bir alana katkıda bulunabilme çabası da kitabın ortaya konuşunu hızlandırmıştır. Bu açıdan kitaba özellikle uygulamanın ihtiyaçlarına da cevap verecek bir niteliğin kazandırılması kaçınılmaz olmuştur.

Bu nedenle içtihat taramasına da özen gösterilmiş; Danıştay ve Yargıtay'ın konuyla ilgili kararlarının ilgili bölümlere yerleştirilmesine çalışılmıştır. Ayrıca olası bir yeni yasalaşmada güncelliğini koruyabilmesi için, kitabın hazırlanışında batılı ülkelerin modern yasa ve uygulamalarından geniş oranda yararlanılmış ve yeri geldikçe yasa taslağındaki hükümlere de yollama yapılmıştır.

Müsveddelerin yazılışında ve matbaadaki düzeltmelerle, daha öncesinde Hukuk Fakültemizdeki derslerin verilisindeki yardımları için kürsü arkadaşım araştırma görevlisi değerli Dr. Osman Gürbüz'e teşekkür borcumu yerine getirmeliyim. Tam bir buçuk yıllık bir yayın sırası bekleyişinden sonra, kurulca matbaaya iletilen müsveddenin üç hafta içinde dizilip tamamlanması, benim için şükrana değer bir sürpriz oldu. Sür'at ve dizgideki titizliğini candan takdir ettiğim Marmara Üniversitemiz Teknik Eğitim Fakültesi 'ne bağlı matbaa ünitesinin bütün değerli çalışanları adına seçkin yönetici ve dost insan Dr. Aşkın Çelik'e en içten teşekkürlerimi duyururum.

Florya, Ocak 1988

Prof.Dr. Ali Sait YÜKSEL

Birinci Bölüm

PATENT HUKUKU VE TEKNOLOJİ ÜRETİMİ

I. Kavramlar

Sınai Haklar kavramı öncelikle

1)Patent (1) hakları'nı,

2)Markaları ve

3)Know-how (teknik bilgi) yi kapsamına alır.

Bu açıdan ticaret ve üretim ilişkilerindeki rekabeti düzene koyar. Patent Hukuku; buluş sahibinin (mücidin) ticaret ve üretim ilişkileri açısından buluşunun (münhasıran kendi tekelinde olan) değerlendirilmesine yönelik hakları konu edinir. Bu hukuk; buluş ve buluş nedeniyle sağlanan hak korumasıyla ilgili olarak bulan, başvuran ve hak sahibi ile resmi kurumlar ve üçüncü kişiler arasındaki hukuki ilişkileri düzenler. Bu anlamda "patent", yaratıcı düşüncenin değerlendirilebilmesi için devletçe belirli bir süre koruma altına alındığını kanıtlayan belge (ihtira beratı) olmaktadır. Patent hakkı da -fikrî haklar gibi- fikir yaratma hukukunun bir bölümünü oluşturur. Burada ilk planda; yaratılan eser'in (ya da buluşun) korunmasından çok, yaratıcı kişiliğin korunması söz konusudur. Bu açıdan patent hukuku teknik-yaratıcı insanın, buluş sahibinin hukukudur.

Halen uygulanan İhtira beratı Kanunu (23.3.1879). 1844 tarihli Fransız yasasından esinlenerek düzenlenmiş asırlık bir yasadır. Bu yasayı yenilemek için yapılan bir dizi tasarının (1928, 1952, 1979) bugüne kadar yasalaştırılması mümkün olamamıştır.

II. Patent türleri:

II.1. Temel Patent

Yasa taslağında "temel patent" ve "ek patent" tanımları vardır.

(1) Patent kelimesi, lâtince "patere" (= açık olmak) fiilinden gelen "patants" ve "patentis" kelimelerinin karşılığı "açıklanmış olma" anlamı taşır. İBK patenti "ürün-şey" patenti, "yeni araç" patenti ve "bilinen araçların yeni bir biçimde kullanılması" olarak üçe ayırır. Yasada ayrıca "usul patentleri" ve "düzeltme (ek ve bağlı) patentleri" ayrımı da yer alır.

Temel patent, patente bağlanma koşulları taşıyan buluşlara verilen "ilk" patent anlamında kullanılmaktadır. (PK Tas.m.5). Tasarı, temel patentin korunma süresini 20 yıl olarak öngörmektedir.(m.7).

II.2. Ek Patent

Taslaktaki tanımıyla ek patent "patenti alınmış bir buluşun, sahibine, haleflerine, veya üçüncü şahıslara temel patentin süresi içinde patente konu olan buluşun değiştirilmesine, geliştirilmesine ve tamamlanmasına ilişkin olarak verilen patenttir" ve bu patent "hüküm ve süre yönünden temel patente bağlıdır" (PK Tas. m.6).

II.3. Geliştirme (Düzeltilme) Patenti:

Başkası adına teşçili yapılmış bir buluşu geliştirerek ortaya çıkartılan buluşlar için de başvuru yapılabilir. Geliştirme/düzeltilme patenti denilen bütün patentlerde temel, ilk patent olduğu için, ortaya konan yeni buluş ilk patent sahibinin onayı alınmadan uygulamaya konulamaz. Aksi davranış İBK. 24. maddesine aykırılıktan doğan bir suç oluşturur.

İlk patent sahibi de kendi patenti üzerine yeni bir patent geliştirebilir ve bu geliştirilen bölümü "ek patent" olarak ayrıca teşçil ettirebilir. Bu durumda ek patentin süresi de bağlı olduğu esas patentle birlikte sona erer.

III. Buluş hukukunun felsefesi ve teknoloji üretimi

Toplum, topluma daha iyi olanaklar sağlamak üzere olağanın dışında tenik becerisini ortaya koyan bireyi özendirmek, saygısını belirtmek ve ödüllendirmek ister. Bu yolla teknik yönden yetenekli insanlara, bilinenler üstüne yenilerinin eklenmesi fırsatı verilir ve tekniğin bütün insanlığın yararına gelişmesine katkılar özendirilir. Patenti alınan üretim yöntemi, gereç ya da ürün, teşçil edildiği ülkede koruma süresi içinde, patent sahibinden başka hiç kimse tarafından uygulanamaz, taklit edilemez ve üretilemez. Buluş sahibine tanınan haklar, ekonomik düzenin biçimine göre değişik olabilir. Ekonomik sistemin sadece devlet tarafından yönetildiği ekonomilerde buluş sahibine, buluş yapanın saygınlığını artırma etkisi yanında, buluşunun değerlendirilmesinin meyvelerinden buluş yapanın ayrıca maddi yönden de yararlanmasını sağlayan "buluş belgesi" verilir.

Sosyalist ülkelerde yalnızca ülke için buluş ve teknik yeniliklere değil, yabancı (kapitalist) teknolojiye de önem verilmektedir. Buluşu yapana bu sistemlerde de, toplumsal katkısının takdiri dışında, ödül de verilmektedir. Patent koruması öngörmeyen bir plânlı ekonomi

düzeninde de, işletme içinde türetilen buluşların sahiplerine tekeli hak tanınmadan teknolojik ilerlemenin sağlanamayacağı kabul edilmektedir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin "buluş belgesi" sistemini örnek olmuş olan sosyalist ülkeler (Yugoslavya, Polonya, Macaristan) bu doğrultuda yaratıcıya tekeli haklar tanımışlardır. Ancak "Lenin Düzenlemesi" kuralları doğrultusunda "kardeş devlet işletmelerince" oluşturulan yeniliklerin bedelsiz, ya da çok az bir bedel karşılığında serbestçe değerlendirilmesine izin verilmesi sistemi zayıflatmakta ve işletmeler, araştırma çabalarına girmektense başka işletmelerce gerçekleştirilen buluşları zahmetsizce elde etme kolaylığından yararlanmaktadır. (2)

Öte yandan Sovyetler sadece 1976-1980 arasında batılı ülkelere 720 sanayi lisansı satmışlardır (bunun 125'inin alıcısı ABD olmuştur).(3)

Piyasa ekonomisi izleyen ülkelerde, buluşu yapana; buluşun ekonomik avantajlarından belirli süresi içinde münhasıran yararlanma hakkı verilir; ayrıca buluşu yapana, patent sicilinde adının ilân edilmesi yoluyla saygınlık sağlanır. Bu hakkın tescili yoluyla buluşu yapan; isterse yasal korumaya alınan patent hakkı ile piyasaya yeni ürün ve yöntemlerle bizzat çıkabileceği gibi, bunu ücret karşılığında başkalarına da terkedebilir (lisans verilmesi). Belirli sürenin geçmesiyle münhasır yararlanma hakkı sona erer ve yöntem, bu sürenin sonunda herkes için serbest hale gelir ve dileyen aynı yöntemle serbestçe üretimde bulunabilir.

Sanayide gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerin; genellikle patent korumasını iyi işleyen bir sisteme bağlamış olan ülkeler durumunda oldukları görülmektedir. Fakat patent koruması ile sanayide gelişmişlik düzeyi arasındaki bağın, sıkı patent korumasının sonucu olduğu da kuşkusuz söylenemez. Sanayinin belirli düzeye getirilmesi, pek alâ patent koruması sistemi olmadan da gerçekleşebilmektedir (yakın geçmişteki Japonya ve İsrail örneklerinde görüldüğü gibi). Fakat Japonya ve İsrail örneklerinde de belirli aşamadan sonra sanayi gelişmesine patent koruma sisteminin olumlu katkıları görülmüştür. Bundan başka İsviçre'de 1907'ye kadar kimya dalına ve yakın zamana kadar İtalya'da ilaç sanayiine patent koruması tanınmadığı halde, ilgili alanlardaki sanayi gelişimi hızlı olmuştur. Öte yandan patent sahibine tekeli nitelikteki yararlanma

(2) *Beier, F.K.; Die herkömmlichen Patentrechtstheorien und die sozialistische Konzeption des Erfinders. GRUR Int.1970/1 s5; Karş. Jonhisch/Kastler; Einheit von gesellschaftlichen, betrieblichen und persönlichen Interessen-Grundlage eines zukünftigen sozialistischen Erfinder-und Patentrechts in der DDR, der neuerer (B) 1968, s.249;*

(3) *Friedrich-Ebert Stiftung-Informationen, s-6/1987*

tanıyan patentin verilmesinden sonra patent dergileri, dokümantasyon merkezleri aracılığıyla buluşla ilgili gerekli bilgilerin ilgi duyan herkesin yararına açılması ve patentin bu aşamadan sonra ticarî bir mal niteliği kazanması teknoloji aktarılmasında olumlu bir yön olarak açıklanmaktadır. Böylelikle buluş, rizikosuz bir biçimde devredilebilir hale gelmekte ve değerlendirilmesi de, üretildiği işletmenin dışına da aktarılabilir. Bu yüzden patentin korunması ve lisans sistemi, teknik bilgilerin yaygınlaştırılmalarının önemli birer aracı olarak görülmektedirler. Öte yandan patent korumasının bulunmadığı, değerlendirme monopollerinin reddedildiği ekonomik ortamlarda, işletmelerin araştırma ve teknik geliştirme yatırımlarından kaçınacaklarına değinilmektedir. (4)

Birleşmiş Milletler Örgütü, kalkınma stratejisinin ilkelerini belirleyen kararında (24.10.1970), gelişmekte olan ülkelerin teknoloji açığının kapatılması çabalarının desteklenmesi gereğine değinmiştir. Bu çerçevede saptanan devletlerin ekonomik hak ve yükümlülüklerine ilişkin charta'da açıkça gelişmekte olan ülkelerin teknik ve bilimsel alanda ilerlemelerine katkıda bulunma ve teknoloji transferini gerçekleştirmek üzere sıkı bir işbirliği gereği de bir yükümlülük olarak belirlenmiştir. (5)

Gelişmiş ülkeler açısından "buluş" ekonomi için bir yaşam sorudur ve bu ülkelerde parola "icadetmezseniz, tükenirsiniz" biçimindedir. Bu yüzden araştırma ve teknolojik gelişmeye bu ülkelerde büyük yatırımlar yapılır. 1985'de Almanya'da araştırma ve geliştirmeye yapılan harcama 53 milyar DM. idi. (1986'da 55 milyar). Bu tutar, GSMH'nin %2,8'inin karşılığıdır. (Kişi başına düşen harcama tutarı 900.- DM.tı). Özel sektörün bu harcamalardaki payı 1979'da %53 ve 1985'te %59'du. Özel sektör Almanya'daki araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin %70'ini üstlenmiştir. Bu ülkede araştırma alanında 400.000 kişi çalışır (çalışan nüfusun %14'ü). Yapılan araştırmaların sadece %10'u askeri alandaki araştırmalardan oluşur. (6)

1985'te Almanya'da yapılan patent başvurusu 45213'tü; Türkiye'de ise (152'si Türk, 438'i yabancı olmak üzere) 590'dan ibaretti. (7)

Buna karşılık Japonya'da yıllık patent başvuru sayısı 480.000 dolayındadır. ABD'nde de yıllık başvuru 100.000 kadardır.

(4) Beier/Straus, GRUR, 6/1977, s.284.

(5) Kunz-Hallstein, H.P., GRUR.Int. 8-9/1979,s.369.

(6) Langmann, Dr.Hans Joachim; Teknoloji gelişmesi; Häusser Dr.Erich; Patent bürosu: Teknik yaratıcılığın aynası; DÜNYA, 10.2.1987.

(7) Yüksel, Prof.Dr.Ali Sait; Das Türkische Patentrecht in der Gerichtspraxis, GRUR International, 2/1987, s.90.

İkinci Bölüm

PATENT HUKUKU TARİHÇESİ VE ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR

I Patent hukuku tarihçesi:

Buluşun korunmasının ilk izlerini; orta çağın sonlarından beri münferit zanaatkâr ve esnafa tanınan ve belirli bir zanaatın yürütülmesi, ya da belirli sınai düşüncelerin değerlendirilmesi konusunda tekeli hak tanıyan "imtiyaz" (ayrıcalık)larda bulmak mümkündür.

Almanya'da daha 15. yüzyılda buluşunu, bulana tek başına (münhasıran) kullanma hakkı tanıyan İmparatorluk "serbest belgeleri" verirdi. O zamanlar Almanya'da da yasal düzenleme olmadığı için bunların verilmesi, tamamen imparatorluk takdirine göre oluyordu.

İngiltere'de de krallık, münferit sınai girişimcilere tekel hakkı tanıyordu (monopoly patents). Zorunlu gıda ürünleri için bile verilmeye başlanan tekel hakları, 16. yüzyılda neredeyse sanayi ve ticaretin gelişmesine engel olacak boyutlara ulaşıyordu. Bunun üzerine 1624'te İngiltere'de, sadece yeni buluşlara ve en çok 14 yıllık süreyle imtiyazlar tanıyan Antimonopol yasası çıkarılmıştı. (1)

Böylelikle ilk kez İngiltere'de buluş koruyan yasal düzenleme yapılmış oluyordu. Ancak anti monopol yasası buluşu yapana buluş koruma belgesi verilme hakkı tanııyordu. Buluş yapana, patent verilmesi hakkı tanıyan patent yasası adı altında ilk düzenlemeler, 18. yüzyılın sonunda yapılmaya başlandılar: 1791'de Fransa'da, 1790'da ABD'nde, 1835'te (o zamana kadarki antimonopol yasa yerine geçmek üzere) İngiltere'de ve 1877'de Almanya'da. İmparatorluktan önce sadece belirli Alman şehirleri patent korumasını kabul etmişlerdi. Bu dönemde patent serbest ticareti engelleyen bir araç olarak görülmüştü. Patentler bu dönemde, eskinin zanaatkâr ve lonca imtiyazları gibi fabrikatör yararına bir koruyucu gümrük gibi görülyordu.

(1) Ayrıntılar için: Hırş, Fikri ve Sınai haklar, s.33

İmparatorluğun kuruluşundan sonra ancak, Almanya eyaletlerindeki patent aleyhtarı tutum değişmiş ve ortak bir patent yasasının bulunmayışının Alman sanayiine ciddi zararlar verdiği ileri sürülmüştü. 1877 tarihli yasayı 1891'de yenisi ve 1936'da bir başkası izlemiştir. Almanya'da bu günkü patent yasası 1981 tarihlidir.

Modern patent yasalarının öncüleri doğal hukuk düşüncesinden esinlenerek yaratıcıya buluşu üzerinde mülkiyet hakkı tanıyan ABD (1970) ve Fransız (1971) patent yasalarıdır.

II. Uluslararası patent antlaşmaları:

a) Uluslararası patent hukuku, 1883 tarihli "sınai mülkiyetin korunması" ile ilgili Paris antlaşmasını temel almıştır. 1883 tarihli sınai mülkiyetin korunmasıyla ilgili Paris antlaşması, öncelikle bütün üye ülke uyruklarının üye ülkelere birinde patent başvuru ve koruması yönünden "eşit işlem ilkesi"nden yararlanacağını öngörmektedir (m.2).

Üye ülkelere birine patentini kaydettiren bir yıl içinde birlik üyesi başka bir ülkede tescil ettirmek isterse "birlik önceliği"nden yararlanır (m.4).

Bir patentin verilmesi, korunan ürüne ayırıcı bir işaret konulması şartına bağlanamaz (m.5) ve çeşitli ülkelere verilen patentler birbirlerinden bağımsızdırlar (m.4).

Birlik üyeleri, sınai mülkiyet için belirli bir makamı görevlendirmek ve patente bağlanan buluşları yayımlamakla yükümlüdürler (m.12).

Türkiye de 1925'ten beri 1883 Paris antlaşmasının La Hay metnini kabul etmiş ve bu antlaşmayı 1619 sayı ve 15.5.1930 tarihli yasayla onaylamıştır. Türkiye ayrıca 1934'te Londra'da yapılan değişikliği de 6894 sayı ve 30.1.1957 tarihli yasayla onaylamıştır. Türkiye ayrıca 1 ilâ 12. maddeleri hariç 14.7.1967 Stockholm metnini de 7/10464 sayı ve 8.8.1975 tarihli bakanlar kurulu kararıyla kabul etmiştir. (RG. 15418 / 20.11.1975). Türkiye aslında Lozan sözleşmesiyle, bu antlaşmalara katılmayı taahhüt etmişti. (2)

b) Patentlerin klasifikasyonu ve başvuru formaliteleriyle ilgili iki Avrupa antlaşması yapılmıştır. Patent Klasman Sözleşmesi (1954), patent literatüründe yer alan geniş teknik bilgilerin rahatça aranıp

(2) Hırş, 1939 ayrı basım, s.180

bulunması ve belirli bir düzenin kurulmasında önemli roller üstlenmektedir. Türkiye 6749 sayılı yasa ile "ihtira beratlarının milletlerarası tasnifi hakkındaki Avrupa Anlaşması"na katılmıştır.

c)1963 tarihli "buluş patentleri maddi hukukunun belirli kavramlarının birleştirilmesi hakkındaki antlaşma", Avrupa devletleri veya bir grup Avrupa devletindeki teknik gelişmenin özendirilmesini amaçlamaktadır. Bu sözleşme Almanya için de1980'den beri yürürlüktedir. Bu sözleşme, üye ülkelere, sanayide kullanılabilen, yeniliği olan ve buluş niteliği taşıyan bir çalışma sonunda ortaya çıkan buluşlar için patent verilmesini öngörmekte (m.1) ve kavramları tanımlamaktadır (m.3,5). Bu antlaşmayla, antlaşmayı imzalayan ülkeler; yayınlanması, ya da değerlendirilmesi kamu düzenine ve sosyal ahlâka aykırı düşen, bitki ve hayvan türleriyle ilgili olan ve -mikroorganizmalar hariç- bitki ve hayvan yetiştirilmesi konularındaki buluşlara patent vermemeyi kararlaştırmışlardır (m.2). Antlaşma; başvurularda; buluşun gereğinde özel çizimlerle açık tasvirinin yapılmasını ve bu açıklamaların, bir uzmanın bu açıklamaya göre buluşu kolayca uygulayacağı ayrıntıda olmasını ve korunması istenen patent isteğinin açıkça belirtilmesini öngörmektedir (m.8/1,2). Patent isteminin içeriği, patentin maddi koruma alanını belirler; patent isteminin yorumu için yapılan tasvir ve çizimlerden yararlanır (m.8/3). Yeniliği, ya da buluş çaba yönü yahut sınai kullanım imkânı bulunmadığı için, sonradan iptal edilen patentler, baştan itibaren hiç verilmemiş sayılırlar. Antlaşma koyduğu ilkelerle, üye ülkeler arasındaki patent mevzuatının uyumlaştırılmasına önemli katkılarda bulunmaktadır.

d)1973 tarihli "patent verme usulü" ile ilgili Avrupa antlaşması, Avrupa'lı ülkeler arasında patent verme yöntemlerinde koordinasyon amacına dönüktür. Avrupa'lı 11 ülke (Avusturya, Belçika, Fransa, Federal Almanya , İtalya, Lichtenstein, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre ve İngiltere) tarafından kabul edilen Avrupa Patent Antlaşmasına Türkiye üye olmadığı halde Türk uyruklular da Avrupa Patenti alma başvurusu yapabilirler. Böylelikle Avrupa ülkeleri arasında ortak bir patent örgütü yaratılmış olmaktadır (m.1); örgüt merkezi Münih'tedir; La Hey'de şubesi ve yönetim kurulu vardır (m.4). Antlaşmaya göre tek bir Avrupa ülkesi veya hepsi için geçerli olmak üzere yapılacak Avrupa patent başvurusu üzerine "Avrupa patenti" düzenlenir (m.3) ve bu patentler, bütün Avrupa ülkelerinde, o ülke yerli patentleriyle eş değerde tutulurlar (m.2/2).

Bunun sonucu olarak üye ülkelerde ulusal patentler yanında Avrupa patentleri de yer almakta ve aynı işlevi görmektedirler.

Başvuranlar, başvurularını diledikleri sisteme yapma imkânını elde etmektedirler.

Bazı üye ülkelerde patent için önce kendi ülke organlarına başvuru yapılmakta ve bunu izleyen 12 ay içinde aynı buluş için Avrupa patent müdürlüğüne Avrupa patenti başvurusu yapılmakta ve kendi ülkelerinde daha önce yapılan başvurudan ötürü "öncelik" hakkı isteminde bulunmaktadır. İki işlem birlikte yürütülmekte ve fakat sonunda Avrupa patenti düzenlendiği zaman, aynı patent için çifte koruma söz konusu edilemeyeceğinden, ulusal organın verdiği patent geçersiz kalmaktadır.

e)Bu alanda bir de "Patent işleri alanında uluslararası işbirliği sözleşmesi" (Patent Cooperation Treaty-PCT) de 1970'de düzenlenmiştir.

Türkiye'nin henüz katılmadığı PCT sözleşmesi, uluslararası patent başvuruları ve yenilik incelemesiyle ilgili uygulamaları yakınlaştırma ve uyumlaştırma amacı gütmektedir. Sözleşmenin II. bölümü, başvurularda; uluslararası buluşların yeniliği, buluş kalitesi ve sanayie aktarabilme özelliği konularında geçici bir rapor düzenlenmesini öngörmektedir. Bu yoldan buluş yapana, buluşu için uluslararası başvuruda bulunarak birden çok ülkede patent için koruma sağlama imkânı tanınmaktadır. Bu başvuru, üye ülke ulusal patent mercilerine yapılan başvuruyla aynı sonuçları doğurmaktadır.

Uluslararası başvurunun kesin incelenmesi ve patentin verilmesi başvuru sahibinin tanıma isteminde bulunduğu bütün ülkelerde -ve ayrıca Avrupa patenti için başvurulmuşsa, Avrupa patent dairesinde- ve o ülkede geçerli kurallara göre yapılmaktadır.

Demek ki Avrupalı bir üye uyruğu, patentini kendi ülkesine veya Avrupa patent dairesine, ya da uluslararası patent bürosu yoluyla kendi ülkesinde sicile kaydettirme imkânını elde etmiş olmaktadır.

f)Bütün bunlar dışında Avrupa'da bir de "Ortak Pazar Avrupa patenti hakkında"ki 15.12.1975 tarihli antlaşma vardır. Bu antlaşmayı Topluluğun 10 ülkesi imzalamış durumdadır. Ancak ratifikasyon işlemleri tamamlanmadığı için, henüz yürürlüğe konamamıştır. Antlaşma, patentler konusunda bütün AT üyesi ülkeler için ortak bir hukukun ortaya konmasını (m.1) ve Avrupa patent dairesinde özel bir organın oluşturulmasını öngörmektedir (m.4).

Avrupa patent örgütü; Avrupa yönetim bölümü (m.8), marka iptal bölümü (m.9) ve iptal itiraz dairelerinden (m.10-12) oluşacak ve örgütün bir başkanı bulunacaktır (m.143/2). Yönetim kurulunun özel komisyonu, örgüt işlemlerini denetleyecektir (m.15-23). Ayrıca Topluluk Adalet Divanı, iptal itirazlarını inceleyen dairenin üyelerinin görevden alınmaları (m.12/1), Avrupa patentlerinin sınırlanması ve geçersizliklerinin kararlaştırılmaları ve patent yönetim işlerine karşı hukuki şikâyetlerde karar verecek organ niteliğindedir (m.63).

Antlaşmanın önemli hükümleri şunlardır:

- Avrupa patenti, Topluluğun bütün ülkelerinde tek düze ve otonom olmalıdır (m.2/2).

- Topluluk patenti, bütün AT ülkelerinde aynı geçerliliğe sahiptir. Patentin doğuşu da, iptali de, aynı şekilde bütün ülkeler için geçerlidir.

- Topluluk patenti, sahibine münhasıran kullanma hakkı tanır. Topluluk patenti şu konuları kapsamaz: Özel alan ve amaçlı eylemler, deneme amaçlı eylemler, doktor reçeteleriyle eczanelerde münferit ilaç yapımı, geçici olarak Toplulukta olan ve Topluluk üyesi olmayanların gemi, kara ve hava taşıt araçlarındaki buluşlarından yararlanmaları; patent sahibi, ya da lisans alıcısının bir ürünü piyasaya sürdükten sonra ki AT bölgesindeki eylemler.

İptal açıklamalarında, Topluluk patenti daha baştan verilmemiş sayılır. Ancak iptal kararı, ondan önce yapılmış hukuken geçerli işlemlerin hukuki varlığına zarar vermez.

-Patentler yazılı olarak devredilirler (m.40). Lisanslar AT bölgesinin bir bölümü için geçerli olacak tarzda da verilebilirler (m.43).

-Topluluk patentinde de lisans vermeğe hazır olduğu açıklaması yapılırsa, düşük ücret alınır (m.44).

-Belirli ülkeler için geçerli olmak üzere, zorunlu lisanslar verilebilir (m.46-48).

Ancak antlaşmanın zayıf noktaları olarak da şunlar vurgulanır: Topluluk patentiyle ilgili hak tecavüzleri, yetkili mahkemenin ulusal yasalarına göre çözümlenirler (m.36/1).

-Önceden kullanım ve sahibolma hakları, belirli tek bir kurala bağlanmamıştır (m.38).

g) Türkiye ayrıca "uluslararası bir patent enstitüsü"nü kurulmasıyla ilgili 6.6.1947 tarihli La Haye antlaşmasını da 6563 sayı ve 13.5.1955 tarihli yasa ile kabul etmiştir. Bu antlaşmanın 1961'de ye-

niden düzenlenen metnini de Türkiye ek protokolü ile birlikte 1408 sayılı ve 8.6.1971 günlü yasa ile onaylanmış ve 7/3355 sayı ve 2.11.1971 günlü bakanlar kurulu kararıyla (RG. 14026/28.11.1971) yürürlüğe koymuştur.

Üçüncü Bölüm

PATENTE BAĞLANACAK VE BAĞLANMAYACAK BULUŞLAR, TÜRLERİ VE BULUŞ HAKKI

I. Buluş kavramı ve hakkın kapsamı:

I.1. Kısa tanımıyla buluş; teknik araçların yardımıyla bir problemin çözümüdür. Patent kanunu tasarısında buluş "teknolojik alanda belirli bir problemin pratikte çözümlenmesini sağlayan ve buluş sahibine ait olan fikir" olarak tanımlanmıştır (m.2).

Alman yargıtayı (BGH2 52,74,79) buluş'u; "Nedensellik bağıyla önceden kestirilebilecek bir sonuca erişmek üzere hükmedilebilen doğa gücünün kullanılması yoluyla planlı biçimdeki belirli bir eylemle ilgili öğretiler" şeklinde tanımlamıştır.

Bu bilgiler bir uzmanın uygulayacağı türdendirler. Amaçlanan sonuca götürecek araçların bilinmediği sürece bir buluştan söz edilemez. Buluşu yapanın, eylemi sonuca götüren doğa yasasını bilmesi gerekli değildir; önemli olan, aracın bilinmesidir. Buluşu yapanın çözülecek problem konusunda bilinçli olması da gerekmez. Belirli problemi çözüme sonucu doğuran "rastlantı buluşları" da korunmaya alınacak buluşlardandır.

Patentle korunacak buluş, uzmana yöneltilmiş bilgilerdir ve bu özelliği ile de maddi olmayan bir yapıyı ve bir düşünce biçimini yansıtır. Üzerinde egemenlik kurulacak ve yönlendirilecek doğal güçler, tabiat bilimlerinin bütün alanlarının (fizik, kimya veya biyoloji) araçlarıdır; önemli olan da, bu gücü kullanma ile varılmak istenen sonuç arasında nedensellik bağının kurulabilmesidir.

Buluşu yapan, belirli koşullar altında kendisine buluşu için patent verilmesi konusunda özel avantajlı bir durumdan yararlanır. Buluşu yapan, bundan ayrı olarak, buluş tamamlandığında düşünsel yaratıcılığı nedeniyle yarattığı üzerinde bir hak elde eder.

Tekrar edilebilirlik de önemli bir koşuldur; yani öngörülen araçların yardımıyla amaçlanan sonuca varmanın her zaman mümkün olması gerekir.

Amaçlanan sonucun mutlaka teknik nitelikli olması gerekmez. Sonuç, ticari ve örgütlenme alanıyla da ilgili olabilir (Alman Yargıtay Kr.).

I.2. Buluş hakkının niteliği:

I.2.1 Kişisel hak: Buluştan doğan hak, yapısı bakımından kişiye bağlı haklarından ve içeriği de, bulucuya saygıyı belirten buluş sahibinin, özellikle buluş yapan (mücit) olarak adlandırılmasıdır.

Kişiye bağlı haklar, buluş yapmanın kişiliğinin parçasıdır; bu yüzden devredilemezler, miras bırakılamazlar; ve icra işlemlerine konu olamazlar.

Kişisel hakkın patent hukukuna yansımaları, patentin ilân edilmesinde buluş sahibinin adının anılmasını isteme konusunda vazgeçilmez bir hak biçiminde görünür. Konu, taslakta (PK.Tas.m.10) daha yumuşak bir ibareyle ifade edilmiştir: "Gerçek buluş sahibi, verilecek patentlere isminin yazılmasını isteyebilir".

Buluştan doğan hak ayrıca, buluşun konusuyla ilgili bir servet hakkı olarak da ortaya çıkar.

I.2.2. Servet hakkı: Servet hakkı, buluş düşüncesinden rahatsız edilmeksizin yararlanmaya dönük bir haktır. Üçüncü kişiler, buluşu kendilerine mal edemeyecekleri gibi, buluşun değerlendirilmesinde buluşçuyu rahatsız da edemezler. Buna karşılık buluşu yapan, aynı buluşu yapmış olan başkalarına, buluştan yararlanılmasını yasaklayamaz. Böyle bir yasaklama hakkı, ancak patentin alınmasından sonra söz konusu olabilir.

Servete dönük hak devredilebilir ve miras bırakılabilir. Buluşçu, buluşunu sanayide değerlendirme kasdını açığa vurduktan sonra, servete yönelik hakkın icraya konu olması da mümkündür. Böyle bir kastın belli edilmesine kadar, buluşu değerlendirip değerlendiremeyeceği konusunda karara varma tamamen buluşçuyu ilgilendiren bir konu olmaktadır.

Ancak buluşçu, buluşunu ilân ettiği, ya da söz konusu buluş bir başkası adına patente bağlandığından itibaren, buluştan doğan servete dönük hak da kural olarak sona erer.

II. Buluş Türleri

II.1. Buluşlar ilgili oldukları alanlara göre bölümlendirilebilirler: